

Azərbaycan Sosial Təhlil Komissiyası

Dördüncü Hesabat

İyul 2010

Mündəricat

Giriş

Komissiyanın işi

BP-nin sərhədləri

BP-nin makroiqtisadi və geniş sosial təsiri

BP əməliyyatlarının təsiri

BP-nin İcma Proqramları

BP-nin Azərbaycan cəmiyyəti ilə əlaqəsi

Nəticə

Qoşma – Komissiyanın üzvləri

Giriş

Bu Azərbaycan Sosial Təhlil Komissiyası (ASTK) tərəfindən hazırlanmış Dördüncü illik Hesabatdır. Bu və bundan əvvəlki Hesabatlarla www.bp.com/caspian saytında tanış olmaq olar.

Komissiya 2010-cu ilin may ayında Bakıda görüşdü və BP, Gəncə-Ucar dəhlizi ərazisindəki icmalarla görüşlərə birlikdə beş gün sərf etdi. Bu hesabat həmin həftə ərzində keçirilən müşahidə və müzakirələrin nəticəsidir.

Bu hesabatın strukturu bundan əvvəlki hesabatların strukturunu təkrar edir və aşağıdakı kimi tərtib olunmuşdur:

Komissiyanın işi:

- BP-nin sərhədləri
- BP-nin makroiqtisadi və geniş sosial təsiri
- BP əməliyyatlarının təsiri
- BP-nin icma proqramları
- BP-nin Azərbaycan cəmiyyəti ilə əlaqəsi

ASTK-nın işi BP-nin Azərbaycandakı fəaliyyətlərinin sosial təsirləri ilə əlaqədar qarşıya vəzifələr qoymaq, məsləhətlər vermək və əminliyi təmin etməkdir. Əlbəttə, BP Azərbaycan miqyasında nəyi isə bütün dərinliyi və təfərrüatı ilə bir həftəlik səfər çərçivəsində tanış olmaq kiçik bir qrup üçün mümkün deyildir. ASTK indi əvvəl olduğundan kiçik bir qrupa çevrilib və bu isə bu qısa xülasənin daha ehtiyatla hazırlanmasına səbəb olub. Xüsusilə, bu dəfə Komissiya nə Sənqəçal terminalının yaxınlığında yerləşən icmalara səfər etdi, nə də BP-nin mikromaliyyələşdirmə proqramını yoxladı. Qısa bir müddət ərzində onun görə biləcəyi iş BP-nin ümumi mövqeyini yoxlamaq, təchizatçıların davranışı kimi bəzi konkret sahələr üzrə BP-yə sorğular vermək və əsasən kənd təsərrüfatı fəaliyyətləri üzərində cəmlənmiş bəzi icma layihələrini nümunə kimi seçmək olmuşdur.

Komissiya üzvlərinin bir qrup kimi bir yerə yığılmasından bir il keçir. Aydındır ki, həmin ildə – 2009/2010-cu ildə çox şey baş vermişdir. Xüsusilə də çox vaxt keçməməsinə baxmayaraq, keçən iln dünya maliyyə və iqtisadiyyatında baş vermiş narahatlıqlar və çətinliklərə indi yeni bir rakursdan baxmaq olar. ASTK-nın görüşməsindən yalnız bir neçə həftə əvvəl Meksika körfəzindəki Dipvater Horizon platformasında qəza baş verdi. Bu qəzanın BP-yə, Azərbaycan da daxil olmaqla, bütün dünyada təsirləri böyük olacaqdır. Bizim keçən ilki Hesabatda global maliyyə böhranının riskləri daha yaxşı idarə etmək və böhranlara hazır olmaq ehtiyacını necə göstərməsini xüsusilə vurğulamışdıq. Son vaxtlarda baş verən hadisələr həmin mesajı daha da gücləndirir.

Komissiya BP-nin işçi heyətinə gördükləri bütün işlərə - icmalara səfərləri və Bakıdakı görüşlərin təşkilinə və ASTK-nı məlumatlarla, təqdimatlarla təchiz etdiklərinə və sualları cavablandırdıqlarına görə təşəkkür etmək istədi. Bu, Komissiyanın öz işini yerinə yetirməsini mümkün edir və yüksək qiymətləndirilir.

Komissiyanın işi

2009/10-cu ilin may ayında Komissiya bir qrup kimi görüşdü, beş gün ərzində BP ilə müzakirələr apardı və Gəncə-Ucar dəhlizi ərazisindəki icmalara səfərlər etdi. BP görüşdən əvvəl Komissiyanı külli miqdarda oxu materialı ilə təmin etsə də, həftə ərzində Gəncəyə getmək və qayıtmaq vaxtı da nəzərə alınmaqla BP-nin Azərbaycana göstərdiyi sosial təsirlər kimi mürəkkəb bir mövzunu əhatə etmək üçün beş gün az vaxtdır. Nəticədə, həmin beş gün ərzində aparılan müşahidələr mahiyyətə nümunələrin toplanmasıdır və təbii ki, tam əhatəli deyildir. Nümunələrin toplanmasının bütün hallarında olduğu kimi, daha tez-tez rastlaşan və ya daha çox sayda seçilən nümunələr daha çox inam yaradar.

ASTK mövcud olduğu ilk üç illə müqayisədə indi daha kiçik bir qrupdur. 2006-cı ildə yaradılmış ilk Komissiya üç il işlədi. 2009-cu ilin oktyabr ayında BP Azərbaycanın Prezidenti ASTK-nın sədrinə məktubla müraciət edərək bildirdi ki, ASTK təmayülləri, çətinlikləri və həlli uzun müddət tələb edən problemləri görməyə kömək etmək sahəsində şirkət üçün faydalı olmuş və bununla da BP-nin ictimai fəaliyyətinin keyfiyyətini təmin etmək bacarığını artırmışdır. Komissiyanın Sədrinə təklif olundu ki, ASTK-nın öz işini daha iki il davam etdirməsi üçün bir qədər az tərkibdə komissiya yaratsın. Komissiyanın iki üzvü tərkibdən çıxdı. Biz onların hər ikisinə son üç ildə göstərdikləri qiymətli xidmətə görə təşəkkür edirik və etiraf edirik ki, ASTK onların peşəkarlığının yoxluğunu hiss edəcəkdir. Lap əvvəldən Komissiyanın tərkibində bir nəfər tələbə nümayəndə olub; azərbaycanlıların gənc nəslinin nöqtəyi-nəzəri bizim üçün dəyərlidir. Bizim əvvəlki tələbə nümayəndəmiz təhsilini xaricdə davam etdirmək üçün bizi tərk etdi və indi bizim yeni bir tələbə nümayəndəmiz var. Üzvlərinin sayı azaldığına görə, təbii ki, Komissiyanın peşəkarlıq səviyyəsi müəyyən qədər azalıb və adətən belə hallarda olduğu kimi, bu da BP-nin Azərbaycana sosial təsirinin Komissiya tərəfindən əhatəli şəkildə təhlil edilməsi imkanına məhdudiyətlər qoyur və ehtiyatlılıq tələb edir.

Komissiya öz diqqətini ən vacib hesab etdiyi məsələlər üzərində cəmləmişdir. Toxunulmayan digər məsələlər əhəmiyyətli olmadıqlarına görə deyil, sadəcə olaraq vaxt qıtlığına görə buraxılıb.

Öz təqdimatlarında və cavablarında biz BP-nin açıq və səmimi olduğunu aşkar etdik və bu da təqdirəlayiqdir.

ASTK-nın əvvəlki tövsiyələrindən irəli gələn proseslərin icrasının izlənməsi onların dəyərli olduğunu sübuta yetirdi:

Birinci Hesabatında ASTK-nın təklif etdiyi göstəricilərin siyahısının Komissiyanın işinə böyük köməyi oldu və bizə yenə də belə gəlir ki, bu siyahı özünün sosial təsirlərinin müşahidə edilməsində BP üçün uzun müddət faydalı bir mexanizm ola bilər. Özünün İkinci Hesabatında Komissiya tövsiyə etmişdi ki, BP bu siyahıya üç makro göstərici də əlavə etsin: təhsilin, kifayət qədər yeməmə və təmiz sudan istifadə imkanının və Azərbaycanda sanitariya problemlərinin müşahidə olunması. BP bu əlavə macro göstəriciləri siyahıya salmışdır və Komissiya buna dəstək verir. Bunların xarici bir şirkət tərəfindən idarə edilməsi, bəlkə də, onun səlahiyyətlər çərçivəsindən kənar hesab edilə bilər, lakin BP-nin

Azərbaycandakı fəaliyyətlərinin uzun müddətli sosial təsiri nəticə etibarlı ilə Azərbaycanın milli səviyyədə sosial-iqtisadi inkişafı ilə ölçüləcəkdir.

Əvvəlki məsələləri və BP-nin bəyanatlarının izlənməsində Təvsiyələr Jurnalı çox faydalı oldu. Biz əvvəlki ən mühüm təvsiyələrin hələ də öz əhəmiyyətini itirməyən bir neçəsinə bu hesabat boyu istinad edirik. Belə hesab edirik ki, vədlərin yerinə yetirildiyinə əmin olmaq üçün BP-nin öz üzərinə götürdüyü öhdəliklərini izləməsi vacibdir.

Əvvəlki görüşdən bir il sonra 2010-cu ilin may ayında bir həftə ərzində keçirilən görüşlər zamanı təqdim edilmiş materialların əhatə edilməsinin və verilən müddətdə Komissiya üzvlərinin bilik və peşəkarlığından maksimum səmərə ilə istifadə olunmasının çətin olduğu məlum oldu. Bəzən hətta dəyərli hesab edilən müzakirələr belə vaxt azlığına görə qısaldıldı. Komissiyanın üzvləri təklif edirlər ki, BP-nin üzləşdiyi çətinlikləri öz aralarında daha ətraflı müzakirə etmək və illik iclasda öz fərdi peşəkarlıqlarından istifadə edilməsini daha yaxşı aydınlaşdırmaq üçün Komissiya üzvlərinin gələn ilin ortalarında bir iclas keçirməsi faydalı olardı. Bu, əlbəttə, xərc tələb edəcəkdir və bu barədə qərar qəbul etmək BP-nin öz işidir.

BP-nin sərhədləri

ASTK fəaliyyətinin lap başlanğıcından qəbul etmişdir ki, hər hansı bir xarici kommersiya şirkətinin həm nəyi bacara biləcəyinin, həm də nələri etməli olduğunu hüdudları vardır. Bununla belə, Kommisiya belə bir fikirdədir ki, Azərbaycanda yaxşı idarəetmənin, şəffaflığın yüksək səviyyələrinin, korrupsiyanın aşağı səviyyələrinin, səmərəli institutların və hüquq normalarına hörmətlə yanaşmanın təkmilləşdirilməsi sahələrində BP-nin konstruktiv və özünə xas olan bir rolu vardır. Bundan əvvəl dediyimiz kimi, bu, çox zaman dinamik sərhədlərə yaxın şəraitlərdə fəaliyyət göstərmək deməkdir.

Xarici müşahidəçilərin Azərbaycanda insan haqlarının vəziyyəti üzrə hesabatlarında yenə də deyilir ki, bir çox hüquqlar müdafiə olunmur və bir çox hallarda insan haqları ilə əlaqədar vəziyyət pisləşməkdədir.¹ Keçən hesabatımızda biz Azərbaycanın hökumət orqanları tərəfindən bloqqlar Emin Milli və BP-nin əməkdaşı Adnan Hacızadənin həbs edilməsi və saxlanması məsələsini qaldırmışdıq. ASTK öz işçisinə dəstək vermək üçün BP-nin gördüyü tədbirləri bəyənir. BP öz əməkdaşlarına qayğı göstərməyə borcludur və bu qayğı onlar BP ərazisini tərk etdikdən sonra da davam edir.

Əməkdaşlarının belə böhran vəziyyətinə düşdüyü hallar üçün biz BP-yə bir proses yaratmağı məsləhət görürük, çünki pisləşən bir mühitdə belə hadisə yenidən baş verə bilər. BP hüquq məsləhətçisi xidmətinin təmin edilməsi və belə hallarda Azərbaycan Hökumətinin işinə həm qeyri-rəsmi, həm də açıq şəkildə necə müdaxilə edə bilməsi, eləcə də İngiltərə və ABŞ hökumətləri vasitəsi ilə öz nüfuzundan effektiv şəkildə necə istifadə edə biləcəyi barədə düşünməlidir. Belə hallara müdaxilə etmək qərarları tək-cə təsirlilik ehtimalına deyil, hüquq prinsiplərinə və normalarına əsaslanmalıdır. Precedent yaratmaq və prinsiplə hərəkət etmək öz-özlüyündə vacibdir. Buna uyğun olaraq, BP, həm də, məlumatın bəzi hallarda ümumi sözlərlə çatdırılmasının müvafiq olduğunu nəzərdə saxlamaqla, belə şəraitlərdə görülmüş tədbirin daha böyük şəffaflıqla açıqlanması məsələsini götür-qoy edə bilər. Hüquq normalarına və insani haqlarının müdafiəsinin beynəlxalq standartlarına BP tərəfindən açıq şəkildə verilən dəstək Azərbaycana mühüm bir təsir və eləcə də BP dəyərlərinin bəyan edilməsi deməkdir. BP insan haqları ilə əlaqədar vəziyyətin mümkün ola bilən pisləşməsi və hüquq normalarının pozulması hallarının baş verə biləcəyi ehtimalını və ona cavab tədbirini əhatə edən riskin idarə edilməsi planını işləyib hazırlamalıdır.

QHT-lərdən hər bir əlavə grant üçün Ədliyyə Nazirliyindən əlavə təsdiq edilmiş qeydiyyat alınmasını tələb edən yeni qanun layihəsi vətəndaş cəmiyyəti üçün gözlənilməz oldu. Bu qanun ölkəyə xarici QHT-lərin gəlməsini məhdudlaşdırır və daha dar və fəaliyyət azadlığı daha az olan bir mühit yaradır. Bu nə Azərbaycan üçün, nə də BP-nin sosial fəaliyyətləri üçün yaxşı deyil. Biz BP-ni neft və qaz sənayesinin sosial təsiri üçün QHT-lərin və açıq cəmiyyətin necə dəyərli olması haqqında açıq danışmaqla Azərbaycanda sürətlə inkişaf edən vətəndaş

¹ Bax: The US Department of State's Country Reports on Human Rights 2009, Freedom House's Nations in Transit (2009), Human Rights Watch World Report 2010.

cəmiyyətinə dəstək verməyə, QHT-lərin fəaliyyətinə kömək və sponsorluq etməyə təşviq edirik.

İnsan haqları sahəsində vəziyyətin yaxşı olmaması və zəif inkişafın sosial gərginlik və münaqişə, eləcə də biznes əməliyyatları və ya nüfuz üçün əlverişli olmayan bir mühit yaratmaq təhlükəsi vardır. Özünün gələcək mühitinə təsir göstərmək üçün bacardığını əsirgəməmək BP-nin uzun müddətli maraqlarına uyğundur və biz də şirkəti belə bir mühiti yaratmağa çağırırıq.

Bizim nöqteyi-nəzərimiz ondan ibarətdir ki, BP Azərbaycan cəmiyyətində müsbət bir rol oynayır. BP artıq bəzi standartları müəyyən etmişdir, lakin onların təkamülü üçün vaxt lazımdır. BP-nin rəhbərliyi işi öz standartlarına uyğun aparmaqla yanaşı, həm də daha geniş imkanlara malik biznes mühitinin yaranmasına, fəaliyyətlərinin nəticəsində daha faydalı sosial təsirlərin göstərilməsinə və Azərbaycanın daha da inkişaf etməsinə öz töhfələrini verir.

BP-nin makroiqtisadi və geniş sosial təsiri

ASTK üçün BP-nin saxladığı makro səviyyə göstəriciləri Azərbaycanın global iqtisadi böhranı bir çox ölkələrdən yaxşı keçirdiyini nümayiş etdirir. Geniş yayılmış tənəzzül müddəti ərzində Azərbaycan müsbət ÜDM artımını saxlamağa nail olmuşdur. Bu, əsasən neftə görə olmuşdur. Qeyri-neft sektorunda zəifləmə təəssüf doğurur və bəlkə də qeyri-neft iqtisadiyyatının kövrək olduğunu göstərir. Azərbaycan iqtisadiyyatına neft iqtisadiyyatının təzyiqləri şəraitində inflyasiyanın 2009-cu ildə aşağı düşməsi heç də pis deyil. BP-yə xatırladıq ki, göstəricilərə (inflyasiya kimi) rəqəmlərin mənbələrini daxil etsinlər ki, sonra həmin rəqəmlərin izlənilməsi mümkün olsun. Sistemiz yanaşmaya misal inflyasiyanın burada qeyd edildiyindən faktiki olaraq daha yüksək olmasıdır; bu, son vaxtlardakı artmaların təsiri ilə bağlı ola bilər və onu gələn ilin rəqəmləri ilə tutuşdurmaq lazımdır. “Ehtiyatların (resursların) lənəti”, əlbəttə ki, Azərbaycan üçün bir təhlükədir. Qeyri-neft iqtisadiyyatının davamlı tərzdə inkişafı bu təhlükədən yayınmağın idarə edilməsi üçün olduqca vacibdir. Qeyri-neft inkişafının tərkib hissələrindən biri tikintidir. Tikinti layihələrinin səmərəliliyi və yerli ehtiyatların onlara cəlb edilməsini Azərbaycanda inkişaf etdirmək çox mühüm aspektlərdir. Zavodu başqalarına nisbətə daha az xərclə tikməklə, BP belə səmərəliliyi nümayiş etdirmişdir. BP, eləcə də, yerli təchizatçıları inkişaf etdirmişdir. BP-nin mövqeyi Azərbaycanın inkişafına qiymətli bir töhfədir və faydalı bir nümunə kimi missal göstərilə bilər. Tikinti sənayesində tikintinin xərclərini artırılmasında, səmərəliliyi və inkişaf stimulumu azalmasında özünü bürüzə verən korrupsiya adı bir şey sayılır. Məsləhətdir ki, BP daha davamlı qeyri-neft biznesinin inkişafına özünün göstərdiyi nümunələrlə kömək etsin.

Transparency International –in Korrupsiya İndeksində Azərbaycanın balı 1,9-dan 2,9-a qalması düzgün istiqamət olsa da, o qədər də əhəmiyyətli görünmür. Azərbaycan korrupsiya səviyyələrinin yüksək olduğu bir ölkə olaraq qalır. Belə bir vəziyyətdə davamlı inkişaf çətindir. Anti-korrupsiya mövqelərini daha da gücləndirmək və şəffaflığı və idarəetməni daha da yaxşılaşdırmaq, Azərbaycanda korrupsiyaya qarşı yönəlmiş səyləri artırmaq üçün BP-nin daha nələr edə biləcəyini (xüsusilə öz podratçıları, özünün tədarük və təchizat fəaliyyətləri vasitəsilə, eləcə də hökumət və vətəndaş cəmiyyəti ilə birgə işləməklə) müəyyənləşdirmək BP-nin qarşısında ciddi bir vəzifə olaraq qalır.

Azərbaycanda insan haqları ilə əlaqədar vəziyyətin pisləşməsi barədə verilmiş məlumat yuxarıda qeyd edilmişdi. Bundan əvvəl də Komissiyanın qeyd etdiyi kimi, bu, BP üçün artmış risklər törədir. Bu məsələ birmənalı olaraq bilavasitə BP-nin idarəetmə səlahiyyətlərindən kənar olsa da, qanunun aliliyi təşəbbüslərinə dəstək vermək üçün BP-dən daha çox səy və mümkün imkanların araşdırılmasını tələb edir.

BP insan haqlarına və qanunun aliliyinə hörmətlə əlaqədar ABŞ, İngiltərə, Avropada Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatı (“ATƏT”), Beynəlxalq Qızıl Xaç Komitəsi (“BQXK”) və Amerika Vəkillər Cəmiyyətinin Mərkəzi Avropa və Avrasiya Qanun Təşəbbüsü (“MAAQT”) tərəfindən irəli sürülmüş təlim təşəbbüslərindən istifadə etmək və onları genişləndirmək üçün müraciət edə bilər. Bu təşkilatların hər birinin nümayəndələri bundan əvvəl də bildirmişlər ki, bu məsələlərlə əlaqədar imkanlar tapmaq və onu BP ilə razılaşdırmaq üçün onların qapısı BP-nin üzünə açıqdır. Diqqətəlayiqdir ki, ATƏT ilkin araşdırmalar

üzrə məhkəmə sisteminin Azərbaycanda yaradılması, ilkin araşdırmalar üzrə hakimlər üçün təlim proqramının təmin edilməsi və polislər üçün insan haqları, münaqişələrin həll edilməsi və gücdən mütənasib şəkildə istifadə olunması məsələlərini əhatə edən təlim proqramının hazırlanması təşəbbüsləri ilə çıxış etmişdir. BP həm də BMT-nin İnkişaf Proqramı və Amnesty International şirkəti ilə işləyərək 2000-ci ildə Venesuelada hakimlərin təlimləndirilməsinə sponsorluq etmiş Statoylun yolu ilə də gedə bilər.²

Səhiyyə, təhsil, ərzaq və su üzrə göstəricilər, xüsusilə də qidalanma və sudan istifadə imkanı üzrə sosial-iqtisadi göstəricilər Azərbaycanda inkişafın artdığını nümayiş etdirir. Bunlar uzunmüddətli göstəricilər olduğundan, çox vaxt bir ildən artıq ləngimiş olur. Hətta bu halda belə, onlar vaxt keçdikcə neftdən gələn vərdövlətin Azərbaycan icmalarına göstərdiyi təsiri nümayiş etdirəcəkdir. Ölüm əmsalının 5-dən aşağı olması göstərir ki, xüsusilə səhiyyə sahəsində problemlər qalmaqda davam edir. İcma inkişafına strateji yanaşma mövqeyində BP səhiyyənin yeri məsələsinə yenidən baxmalıdır. Səhiyyə sahəsi üçün məsuliyyət hökumətin üzərinə düşür və ona idarəetmə, imkanlar və resurslar kimi məsələlər daxildir. Bu sahələrin hər hansı birində və ya hamısında inkişafa necə kömək edə biləcəyini BP özü araşdırma bilər.

Komissiya Azərbaycanın inkişafı üzrə makro göstəricilərin BP tərəfindən izlənilməsinin davam etdirməsini təkid edir. Bu göstəricilər birmənalı olaraq BP menecmentinin səlahiyyət dairəsinə daxil olmasa da, onlar zaman keçdikcə məhsuldar iqtisadi inkişaf, səhiyyənin yaxşılaşdırılması, təhsil və təmiz sudan və ərzaqdan istifadə mümkünlüyü və yaxşı idarəetmə üzrə göstəricilərdə Azərbaycan neft və qaz sənayesinin daha geniş təsirlərini nümayiş etdirəcəkdir. Axırıncı hesabatımızda biz təklif etmişdik ki, Neft Akademiyasındakı atışmanı nəzərə alaraq özünün böhranlı vəziyyətlərə cavab tədbiri prosedurlarını bir daha nəzərdən keçirsin və yerli orqanlarla bacarıqların yaradılmasına ehtiyac olub-olmaması məsələsinə baxsın. Meksika körfəzində bu yaxınlarda baş vermiş qəzanı nəzərə alaraq, biz bu hesabatda da həmin xahişin vacib olduğunu bir daha təkrar edirik. Bu hesabatın BP Əməliyyatlarının təsiri bölməsində həmin xahiş daha əhatəli şəkildə verilmişdir.

Bu bölmədə biz Meksika körfəzində baş vermiş və hələ də davam edən neft dağılmasına istinad edərək xüsusilə vurğulayırıq ki, BP-yə Azərbaycanda iş gördüyü və ya onun əməliyyatlarının təsir göstərə biləcəyi bütün tərəflərin inamını qazanıb saxlaması vacibdir. Bu hesabatın yazıldığı vaxt qazma qurğusunun partlamasının səbəbi məlum deyil, quyu isə dənizə böyük həcməldə neft axıtmağa davam edir və ABŞ-nin Meksika körfəzi sahillərinin flora və faunası ciddi təhlükə qarşısındadır. Bu qəza ABŞ tarixində ən ağır ekoloji qəza hesab edilir.³ Hazırda BP-nin nüfuzuna çox ciddi xələl dəyib və şirkətin gələcəyi məlum deyildir. BP həyata keçirdiyi bütün əməliyyatların təhlükəsizliyini bir daha yoxlayacaq və hökuməti, tərəfdaşları və tənzimləyici orqanları gördüyü tədbirlərin düzgünlüyünə inandıracaqdır. Bu prosesdə icmaların və vətəndaş cəmiyyəti qruplarının eyni qaydada nəzərə alınması da çox vacibdir. Narazılıqlar dinlənilməli və lazım olduqda müvafiq tədbirlər

² Bax: Ethical Performance: Best Practice Issue 6 Spring 2003 available at www.ethicalperformance.com

³ CNN ABŞ Prezidenti B. Obamanın çıxışına istinadən. İyunun 15, 2010 il.

görülməlidir. Əla səviyyədə ünsiyyət yaradılmasının əhəmiyyətini biz əvvəl də vurğulamışıq və onu burada da təkrar edirik. BP əmin olmalıdır ki, lazımı mövzuların lazımı adamlara lazımı çatdırma sistemləri vasitəsilə verilməsində onun məlumatları çatdırmaq strategiyası kifayət qədər etibarlıdır. Rabitə məlumatların sadəcə olaraq efirə buraxılması demək deyildir; o həm də dialoqdur, dinləməkdir və məlumatların başqalarına ötürülməsidir. Ünsiyyətin əla səviyyədə yaradılması öz işinin mahiyyətini düzgün başa düşən və lazımı bacarıqlara malik adamlardan asılıdır. Hələ də davam edən Meksika körfəzi hadisəsinin təhlilindən öyrənməklə, BP indiki şəraitdə özünün kommunikasiya imkanlarına yenidən baxmalıdır.

BP əməliyyatlarının təsiri

Meksika körfəzində baş vermiş fəlakət düşüncələri böyük bir qəzanın potensial sosial təsiri üzərində cəmləyir. Axırncı hesabatımızda biz Səngəçal terminalında güclü partlayış və çirkləndirici maddələrin axması kimi bir qəzanın baş verəcəyi təqdirdə nələr ola biləcəyini bir misal kimi göstərmişdik. BP-nin böhranlı vəziyyətlərdə cavab tədbirləri planları və prosedurları işlənilib hazırlanmışdır. BP-yə məsləhətimiz budur ki, Meksika körfəzindəki təcrübəyə istinad etməklə bu planları bir daha nəzərdən keçirsin. Meksika körfəzində həyat keçirilən cavab tədbirlərindəki iştirakçılardan biri olan ABŞ-nin Sahil Mühafizəsi kimi yerli resurslar Azərbaycanda məhduddur. Xəzər dənizi hər tərəfdən quru ilə əhatə olunub və dağılma baş verərsə, çirkləndirici maddələrin yayılma ərazisi məhdud olduğuna görə bir çox sahil zonası təhlükəyə məruz qala bilər. ABŞ-nin cənub sahilli bacarıqların, avadanlıqların və resursların qlobal texniki mərkəzidir və Azərbaycanla müqayisə oluna bilməz. Əvvəllər də qeyd etdiyimiz kimi, hər hansı bir hadisənin necə idarə edilməsində ictimai təşkilatlar da daxil olmaqla hamı BP-ni cavabdeh hesab edəcəkdir. BP hər hansı böyük bir qəzanın ardan qaldırılması üçün fəaliyyətlərin uzlaşdırılması, texnika, avadanlıq və resurslardan istifadə mümkünlüyü və kommunal xidmətlərin bacarıqları kimi məsələləri yoxlamalıdır. Xarici təminat belə yoxlamanın bir hissəsi olmalıdır. Hökumət təşkilatları, o cümlədən Azərbaycan Respublikasının Dövlət Neft Şirkəti (ARDNŞ) və Fövqəladə Hallar Nazirliyi ilə keçirilən böhran vəziyyətlərində cavab tədbirləri təlim-məşqi mümkün ola bilən çatışmazlıqları və sosial təsirləri, eləcə də yerli icmalarla əlaqə planlarının effektiv olub-olmamasını aşkar etməyə kömək edə bilər. Bizim ön plana çəkdiyimiz bacarıqlara təcili tibbi yardım maşınlarının çatma vaxtları, qan bankının miqdarı, kütləvi informasiya vasitələrinin məlumatları, icma dəstəyi və s. daxildir. BP əmin olmalıdır ki, hər hansı bir qəzanın baş verdiyi halda, icmalar ən yüksək standartlara uyğun olaraq xilas ediləcək və müdafiə olunacaqdır.

BP-nin öz əməliyyatlarında istifadə etdiyi göstəricilər nümayiş etdirir ki, 2009-cu ildə BP-nin işçi qüvvəsində ixtisaslı Azərbaycan vətəndaşlarının faizi bir qədər də, yəni 84%-dək artmışdır. Bu nisbətə getdikcə artmasını görmək çox xoşdur.

Beynəlxalq təchizatçıların lokallaşdırılması və milliləşdirilməsindəki artım kimi, Kiçik və Orta müəssisələrə (KOM-lərə) çəkilən xərclərin artması da təqdirləyicidir. Makro göstəricilərdə qeyri-neft sektorunda artım sürətinin aşağı düşməsi BP-nin KOM-lərin inkişafında gördüyü işlərin dəyərini xüsusilə vurğulayır.

İşdə xəsarətlərin sayının azalmasını görmək də yaxşıdır.

BP öz təqdimatlarında Komissiya üzvlərinə bildirib ki, BP-nin Bakıdakı Biznes Mərkəzinin fəaliyyəti, Mərkəzin yerləşdiyi bina bağlandıqdan sonra davam etmişdir. Mərkəz şəhərdə BP ofislərinin yaxşılaşdırılması işinin bir hissəsidir. Yerli şirkətlərin beynəlxalq standartlara çatmasına kömək etmək sahəsində BP-nin biznesə dəstək fəaliyyətləri olduqca mühüm əhəmiyyət kəsb edir. ASTK belə hesab edir ki, ehtiyacı olanlara yardım, bacarıqların yaradılması və təlim sahibkarlığın inkişaf etdirilməsi üçün çox vacib fəaliyyətlərdir və əvvəllər göstərilənlə davam etdirilməlidir. Fiziki yeri olan Mərkəzdən QHT-lər aradır iclas keçirmək üçün istifadə edirdi və bu da qiymətləndirilirdi. Biz BP-yə məsləhət görürük ki, yaxşı əlaqələrin saxlanılmasına və vətəndaş cəmiyyətinin inkişafına kömək etmək üçün bu sahədə QHT-lərə dəstək vermək yollarını arasın. Bəlkə də BP-nin digər binalarında eyni yerlər var ki, onlar QHT-lərə iclas keçirmək üçün təklif oluna bilər.

Keçən illərdə də Komissiya BP-ni təchizatçılarla aparılan işlərdə şəffaflığı artırmaq və korrupsiya hallarını azaltmaq üçün göstərə biləcəyi təsirlərdən bacardığı qədər istifadə etməyə, ədalətli və açıq işgötürmə praktikasını təmin etməyə, eləcə də mümkün sui-istifadə hallarını aşkar etmək üçün, şəraitdən asılı olaraq, auditlər keçirməyə təşviq etmişdi. ASTK-nın bu iclasında BP özünün təchizatçılarla əlaqələri və BP-nin Davranış Kodeksindən istifadəsi haqqında təqdimat keçirdi. BP öz Davranış Kodeksini təchizatçılarla bağladığı müqavilələrə şamil edir, qeyri-adi davranış əlamətləri olan hallarda ödənişləri yoxlayır və bəzən də təchizatçıların ödənişlərinin auditini keçirir. Bu proseslər təqdirəlayiqdir. Lakin bununla belə, BP-nin bir nəfər də olsun rüşvət verən təchizatçı aşkar etməməsi Komissiya üzvlərini təəccübləndirdi. Bu isə o deməkdir ki, BP-nin bu sahədə yanaşma tərzi özlüyündə etik olsa da, mövcud olması ehtimal edilən korrupsiya hallarını ifşa etmir. BP-nin Davranış Kodeksini pozmağın cəzası müqaviləyə xitam verilməsidir. Aralıq təbirlərinin daha mərhələli bir prosesi, bəlkə də, daha effektiv olardı və yaramaz davranışı daha asanlıqla aşkar edərdi. Komissiya BP-yə məsləhət görür ki, təchizatçı praktikalarının əhatəli şəkildə öyrənilməsi üçün BP öz audit keçirmə proseslərinə yenidən baxsın. Yaxşı olardı ki, BP özlərinin öz Davranış Kodeksi olan və audit aparılmasına etiraz etməyən təchizatçılardan istifadə sistemində keçsin. Bu, yerli şirkətlərə beynəlxalq standartlar gətirilməsinə kömək edər və auditlərin daha əhatəli aparılmasına imkan yaradır. Belə təchizatçılar BP və başqaları üçün adları “ağ siyahı”da olan şirkətlər olardı. ASTK BP-yə həm də pis ad çıxarmış təchizatçı şirkətlərin “qara siyahısını” tutmağı məsləhət görür. Komissiya hesab edir ki, bəzi təchizatçı şirkətlərdə əmək standartlarının pozulması halları ola bilər. BP-yə audit keçirməklə yanaşı təftişlərin aparılması məsələsini də nəzərdən keçirmək məsləhət görülür. Əmək standartlarının yoxlanılmasına dair misalları tikiş sənayesində tapmaq olar. Təchizatçılar arasında əmək standartlarının yaxşılaşdırılmasında BP ilə tərəfdaş kimi birgə işləyə bilən QHT-lər vardır.

Bundan əvvəl də qeyd edildiyi kimi, xarici müşahidəçilər Azərbaycanda insan haqları ilə əlaqədar vəziyyətin pisləşdiyini xəbər verirlər. Bunun hər hansı bir şirkət üçün “sərhəd” problemləri yaratdığını qəbul etməklə yanaşı, insan

haqlarına münasibətdə BP tərəfindən təhlükəsizliyin təşkilini monitorinq vasitəsi ilə icranın Təhlükəsizlik və İnsan haqları üzrə Könüllü Prinsiplərinə uyğunluğunu müqayisə etməklə qiymətləndirmək olar. Təhlükəsizliyin təşkilində və Təhlükəsizlik və İnsan haqları üzrə Könüllü Prinsiplərə (KP) əməl edilməsi ilə əlaqədar İnsan haqlarının şirkətdən xaric monitorinqi barədə BP həm ictimai, həm də şəxsi öhdəliklər götürüb və indi, o, belə monitorinqlərin müntəzəm əsasda aparılmasını dayandırıb.⁴ ASTK bundan əvvəl də demişdi ki, müntəzəm şəkildə keçirilən xarici monitorinqdən geri çəkilmək özlüyündə düzgün seçilmiş istiqamət deyildir və bu, həm də, öz öhdəliklərini yerinə yetirməməkdə BP-ni xarici müşahidəçilərin ittihamlarına məruz qoya bilər. Komissiya KP-lərin monitorinqi üçün BP-nin daxili proseslərini, təhlükəsizlik və insan haqları üzrə təlimləndirmə və onların həyata keçirilməsi sahəsində BP-nin göstərdiyi səyləri və onun Təşkilatdaxili Təhlükəsizlik Komitəsinin əla işlər hesab edir. Biz yenə də bu fikirdəyik ki, xarici monitorinq daxili proseslərin öhdəsindən gəlmədiyi problemləri ortaya çıxarır və ona təhlükəsizliyin təşkil edilməsində BP Azərbaycan üçün əlavə bir təminat kimi baxılmalıdır. Təhlükəsizliklə əlaqədar keçirilmiş icmaların rəy sorğusu yaxşı praktikadır və icmaların nə düşündüyünü və əhval-ruhiyyəsini başa düşmək üçün gələcək illərdə də davam etdirilməlidir.

İkinci tikinti mərhələsi müddətində BP ayrı-seçkiliyə qarşı ildə bir dəfə təlim keçirdi. Bu, sosial inkişafa qiymətli bir töhfədir. Əgər tikinti işlərinin başa çatmasına görə bu təlim daha keçirilmirsə, BP-ni bu təlimin bütün işçi heyəti üçün aralıq keçirilməsini bərqərar etmək barədə düşünməyə çağırırıq. Əvvəlki illərdə Komissiya Səngəçal ərazisindəki icmalara baş çəkmiş və qazın məşəldə yandırılması, icmalarda səhiyyənin vəziyyəti və onlarla əlaqələr və ünsiyyətlə bağlı narahatlıq törədən məsələlər qaldırılmışdı. Həmin vaxtdan sonra BP bu ərazidə Sağlamlığa Təsirin Qiymətləndirilməsini aparmışdır. Qazın məşəldə yandırılması səviyyəsinin 2009-cu ildə azaldığını və bu azalmanın 2010-cu ildə də davam edilməsinin planlaşdırıldığını görmək Komissiya üçün çox xoşdur. Səngəçal terminalının İcra Bölümü rəhbərinin 2009-cu ildə icmalarla görüşdüyünü və havanın keyfiyyəti barədə məlumatlılıq iclaslarının keçirilməsini görmək də xoş idi. Keçən illərdə yerli icmalarla münasibətlər gərgin olmuşdu. Bu dəfə biz həmin icmalara baş çəkməsək də, inanırıq ki, BP yaxşı əlaqələrin qurulması üçün lazımı səylər göstərməlidir və yerli narahatlıqları səmimiyyətlə eşitməli və həssaslıqla onlara cavab verməlidir. Komissiyanın aldığı materialdan görünür ki, icmalarla əlaqələr yaxşılaşıb. Sənayeleşmənin (BP-dən də artıq başqaları tərəfindən) davam etməsi və Səngəçal və Ümid icmalarını əhatəyə alaraq təcrid edilmiş vəziyyətə salması barədə Sağlamlığa Təsirin Qiymətləndirilməsinin nəticələri bu icmaların gələcəyi haqqında suallar doğurur. BP tərəfindən Sağlamlığa Təsirin Qiymətləndirilməsinin aparılması və onun nəticələrinin açıqlanması təqdirəlayiqdir. ASTK bu icmaların gələcəyinə və rifahına kömək etmək işində lider rolunu BP-nin öz üzərinə götürməsinə görmək istərdi və xahiş edir ki, BP icmaların davamlı gələcəyini planlaşdırmaq üçün

⁴ Biz bundan əvvəl BP-yə xatırlatmışdıq ki, şirkət rəhbərliyi həm Londonda, həm də Vaşinqtonda təhlükəsizlik tədbirlərinin şirkətdən xaric monitorinqinin təmin olunacağını ictimaiyyətə açıqlayıb. Bundan başqa, BTC Layihəsinin əleyhinə QHT-lər tərəfindən aparılan geniş miqyaslı kampaniyanın həll olunmasına doğru atılan birinci addım kimi, BP şirkəti "Amnesty International" təşkilatına belə şirkətdən xaric monitorinqin boru kəmərinin mövcud olduğu bütün müddəti ərzində keçirilməsinin davam edəcəyini bildirib.

müvafiq iştirakçıları (yerli orqanları, şirkətləri və vətəndaş qruplarını) bir araya gətirsin.

Bir halda ki, Sağlamlığa Təsirin Qiymətləndirilməsi bu ərazidə emissiyaların bir çox mənbələrdən olmasını göstərir, Kommissiya təklif edir ki, ayrı-ayrı şirkətlər tərəfindən hər ay buraxılması planlaşdırılmış emissiyaların faktiki ölçülmüş emissiyalarla müqayisə edilə biləcəyi ümumi bir jurnalının aparılmasına kömək etmək üçün əlaqələndirici kimi çıxış etsin. Bu, icmalara və başqalarına emissiyaların müxtəlif komponentlərini başa düşməyə və eləcə də onların səviyyələrinin aşağı salınmasına nail olmağa kömək edər. Bu ərazidə emissiyalar haqqında məlumatların şəffaflığının artırılması BP-nin xeyirindədir.

Bir neçə il bundan əvvəl terminalın ərazisində tısbəgə populyasiyası ilə əlaqədar narahatlıqlar var idi. Bu ərazi güclü sənayeləşməyə məruz qaldığına görə ASTK üçün maraqlıdır ki, görsən bu populyasiyalar daha böyük təhlükələrlə üzləşəcək, yoxsa onlara nəzarət edilir. Bu ekoloji bir məsələ olsa da, biz onu burada icmaların yaxınlığındakı biomüxtəliflik üçün bir sosial problem kimi qaldırırıq.

BP-nin İcma Proqramları

BP-nin sosial proqramlarının Kommissiya tərəfindən təhlili aparıldığı üç ildə biz BP-ni açıq şəkildə operativ olmağa, öz yanaşma mövqeyinə davamlı inkişaf prinsiplərini daxil etməyə və sosial nəticələri ölçməyə və optimallaşdırmağa təşviq etmişik. İnanırıq ki, BP bu sahələrdə çox işlər görmüşdür və o, sosial problemləri və davamlı inkişaf metodlarını başa düşdüyünü nümayiş etdirir. Bacarıqların inkişaf etdirilməsi vasitəsilə BP-nin icmaların uzunmüddətli iqtisadi müstəqilliyinə irəliləmək strategiyasına belə bir izahla dəstək verilir ki, bu strategiyadan sadəcə olaraq BP-nin icmalardan uzaqlaşması üçün bir yol kimi istifadə edilməməlidir. İcmalara iqtisadi müstəqillik lazımdır, lakin onlara həm də müstəqilliyin, məsələn, yerli bələdiyyələrlə işi təşkil etmək və fəaliyyət göstərmək imkanı və təzyiq və korrupsiyadan azad olmaq kimi digər formaları da lazımdır. BP bu sahələrə, eləcə də icmaların maliyyələşdirilməsinə öz töhfələrini verib. BP-nin hər hansı bir icmadan çəkilməsindən əvvəl müstəqilliyin bu digər formaları bərqərar olmalıdır, əks təqdirdə inkişaf uğurları itirilə bilər.

Komissiyaya BP-nin müxtəlif sosial layihələrinin xülasəsini əks etdirən xeyli material verilmişdi və onlar bizim işimiz üçün çox faydalı oldu. Biz burada onların hamısına şərh verməyəcək və yalnız BP-nin göstərdiyi mühüm xidmətləri qeyd edəcəyik. Aşağıda verilən şərhlər Kommissiyanın əsasən Gəncə - Ucar dəhlizi boyu etdiyi səfərlərin nəticəsində hazırlanmışdır.

BP-nin göstəriciləri sosial xərclərin azalmasını, BP-nin dəstək verdiyi mikro-maliyyələşdirmə təşkilatlarının verdiyi kreditlərin sayının artmasını və icmalardan alınan şikayətlərin sayının azalmasını nümayiş etdirir. Bu iclasda Kommissiya mikromaliyyələşdirmə proqramını tərffüatı ilə nəzərdən keçirmədi və ona görə də onun necə icra olunduğunu şərh etməyə qadir deyil. Ümumiyyətlə, mikro-maliyyələşdirmədə biz bundan əvvəl də diqqəti, məsələn, pərakəndə satış və ya xidmətlər üzərində deyil, yüksək səviyyəli davamlı inkişaf layihələri, sosial təsirin nəticələrinin ölçülməsi (yoxsulluq səviyyəsinin aşağı düşməsi kimi) və qadın və gənclərin işlə təmin edilməsinin vacibliyi üzərində cəmləməyi xüsusilə vurğulamışdıq. İcmalardan alınan şikayətlərin sayının azalması yaxşı əlamətdir.

BP-nin strategiyası sosial xərcləri “uzunmüddətli davamlı inkişaf səviyyəsində” azaltmaqdan ibarətdir. BP-nin xərcləri azaltmaq arzusunu Kommissiya başa düşür və eyni zamanda BP-yə sosial xərcləri elə səviyyədə saxlamağı məsləhət görür ki, o, Azərbaycanda sosial inkişafa əhəmiyyətli dərəcədə kömək etsin. 2009-cu ildə BP-nin əsaslı və əməliyyat xərcləri 2,3 milyard ABŞ dolları civarında olub. Sosial xərclər 3,4 milyon təşkil edib ki, bu da əsaslı və əməliyyat xərclərinin təxminən 0,15%-nə bərabərdir. Cəmi xərclərlə müqayisədə sosial büdcə cüzdür. Bu xərcin təsiri, başqa sözlə, qoyulan sərmayənin sosial gəliri, çox yüksək ola bilər. Kommissiya başa düşür ki, xərclərin səviyyəsi və ya qoyulan vəsaitin həcmi heç də sosial sahəyə verilən töhfələrin ölçüsü demək deyildir. Başlıcası odur ki, bu xərc nə dərəcədə effektivdir. Lakin Azərbaycan makro göstəricilərin göstərdiyi kimi inkişafa ehiyac olan bir ölkə olaraq qalmaqdadır. BP-nin kömək etdiyi icmalar hələ də kasıbdırlar və gəlir, səhiyyə və təhsil problemləri ilə üzləşirlər. İnkişaf etmiş bir ölkədə fəaliyyət göstərən şirkətin sosial məsuliyyətləri əhəmiyyətli dərəcədə vergi və hökumətin fəaliyyəti ilə ödənilə bilər. Daha az inkişaf etmiş ölkələrdə şirkət icmalarla

birbaşa əlaqə saxlamaqla onların inkişafına dəyərli töhfələr verə bilər. 2004-cü ildə BP-nin sosial xərcləri 8,64 milyon ABŞ dolları məbləğində olub və 2004-cü ildən 2009-cu ilədək bu xərclərdə 60% azalma baş verib. Komissiya BP-yə sosial xərcləri indiki səviyyələrdə saxlamağı məsləhət görür. Ayrı-ayrı layihələr iqtisadi müstəqilliyə nail olarsa, onda BP onların uğurunu yeni layihələrdə təkrar etməyə təşviq olunur.

BP-nin üç boru kəmərinin keçdiyi ölkələrdə - Azərbaycanda, Gürcüstanda və Türkiyədə çəkdiyi sosial xərclər, bizim başa düşdüyümüzə görə, bərabər şəkildə bölünüb. İstehsal mənbəyi Azərbaycanda olduğuna görə, burada sosial gözləmələr də haqlı olaraq yüksəkdir. Həm də, indi elə bir vəziyyətdir ki, təkçə boru kəməri deyil, terminal da Azərbaycandır. Bu isə belə bir nəticəyə gətirib çıxarır ki, Azərbaycanda sosial xərclərin səviyyəsi Gürcüstanda və Türkiyədə olduğundan yüksək olmalıdır. Təklif edirik ki, BP belə bölünməni bir daha nəzərdən keçirsin və onun yenidən tarazlaşdırılması məsələsinə baxsın.

Keçən il ASTK BP-nin Davamlı Ətraf mühit və İqtisadi İmkanlar Proqramını (DƏMİİP) bu ilki iclas üçün yerlərə edilən səfərlərə daxil etməyi xahiş etdi. BP DƏMİİP layihələrinin həyata keçirildiyi yerlərə səfərlər təşkil etdi. Komissiya həm Gəncə Aqrobiznes Assosiasiyasına (GABA), həm də icma layihələrinin həyata keçirildiyi Samuxa, Goranbaya, Alpouta və Qazıyana baş çəkdi. Komissiyaya kənd təsərrüfatı, uşaq bağçası, yem emalı zavodu, sutəmizləyici zavod və yol təmiri layihəsi ilə tanış edildi. Bizim qısa müddətli yoxlamadan belə göründü ki, kənd təsərrüfatı gəlirləri, işləyən anaların uşaqlarına qayğı, yem hasilatında səmərəliliyin artması, icmalara təmiz su verilməsi və yoldan istifadəni təmin etməklə bu layihələrin hamısı insanların həyatına əhəmiyyətli təsir göstərir.

Kənd yerlərində yaşayan kasıb insanların həyatını yaxşılaşdırmaq üçün Komissiya diqqəti kənd təsərrüfatı proqramları üzərində cəmləmək fikrini bundan əvvəl irəli sürmüşdü. GABA-ya səfər həm informativ, həm də faydalı oldu. Eşitdiklərimizdən belə başa düşdük ki, kənd təsərrüfatı layihəsi xərclərini sığorta haqqı daxil edilməyib. Əgər bu doğrudan da belədirsə, biz BP-dən xahiş edirik ki, fermerlərin bütün məhsulu quraqlıq və ya subasma kimi təbii hadisələrə görə itirməməsi üçün sığorta haqqını layihə xərclərinə daxil etmək üçün yollar arasın. Bizə belə gəlir ki, GABA-nın kənd təsərrüfatının inkişaf etdirilməsi üzrə aparılan son tədqiqatlardan, çox güman ki, məlumatlı deyildir. Komissiya üzvlərindən birinin bu sahədə səriştəsi və o, BP-yə fermerlərin seçilməsində, torpaq və avadanlıqlardan istifadə edilməsində, qiymətləndirmə və dəyərləndirmədə ayrı-ayrı yanaşma mövqelərindən çıxış etməyi məsləhət görmək təklifini irəli sürdü. GABA-nın kənd təsərrüfatı işçiləri hazırlayan peşə məktəbi dəyərli bir fəaliyyət hesab oluna bilər. Biz GABA-ya məsləhət görürük ki, BP-nin vasitəsilə proqramı yenidən məskunlaşmış köçkünlərlə yanaşı, həm də fermerləri cəlb etməklə genişləndirsin.

Biz bəzi icmalarda gördük ki, yerli hakimiyyət orqanının rəhbəri ilə icma rəhbəri arasında səlahiyyətlərin bölüşdürülməsi yoxdur. Belə hesab edirik ki, bu heç də yaxşı praktika deyildir və BP-yə məsləhət görürük ki, o, bu vəzifələrin bir-birindən ayrılmasının təmin edilməsinə səy göstərsin və yaxşı idarəetmə, mənafehlərin toqquşmasından və səlahiyyətlərin təmərküzləşməsindən yayınma üçün icmaların savadlanmasına kömək etsin. Belə təlimləndirmənin çoxunda

olduğu kimi, təlimin üçüncü bir QHT tərəfdaşı tərəfindən aparılması ən yaxşı variantdır. İcmaların müstəqilliyə nail olmasına kömək etmək üçün bəzən düşüncə tərzini və mədəniyyəti dəyişdirmək lazım gəlir. Bu, maliyyə yardımı göstərməkdən daha çətindir, lakin onun böyük uzunmüddətli təsiri olduğuna görə, BP-yə xərclədiyi pulun müqabilində daha çox şey əldə etməyə kömək edə bilər. İcmaların asılılıqdan çıxması üçün səlahiyyətlərin verilməsi, vətəndaş fəallığı, idarəetmə, maliyyə, eləcə də fondlardan, yardımdan və cavabdehlikdən istifadə imkanları sahələri üzrə təlimlərin keçirilməsi tələb olunur. Təklif edirik ki, vətəndaş fəallığına və xidmət mərkəzlərinə (yuxarıda sadalanmış bacarıq və vərdişlər barədə məlumat mənbələri və xidmətlərdən, məsələn, hüquq məsləhətindən, istifadə mümkünlüyü) dəstək vermək imkanlarını nəzərdən keçirsin. Təhsil, sağlamlıq, mənzil sudan istifadə mümkünlüyü kimi sosial hüquqların qorunmasını yoluna qoymaq üçün xidmətlər yerli QHT-lər tərəfindən yerinə yetirilə bilər.

Biz BP-dən icma təşkilatları üçün mümkün olan alternativ strukturlarını araşdırmağı xahiş edirik. Məsələn, fərdi məhdud məsuliyyətli şirkət və ya QHT əvəzinə icma payı da daxil olan birləşmiş sənədar strukturları. Məqsəd ayrı-ayrı kiçik təşkilatların deyil, bütün icmanın faydalanmasını təmin etməkdən ibarətdir. Məhdud məsuliyyətli bir şirkətə icmanın sutəmizləyici qurğusuna sahib olmağa imkan yaratmaqla bəzi icmaların su təchizatını sadəcə olaraq özəlləşdirmək riski buna bir misal ola bilər.

Gördüyümüz uşaq bağçası layihəsi yaxşı bir layihədir, lakin hökumət tərəfindən dəstək verilmədiyinə görə onun inkişafı məhduddur. Biz BP-yə məsləhət görürük ki, o, əvvəllər etdiyi kimi icmaya bu dəstəyi almaq üçün kömək etsin. İndiyədək qazandığı uğurlardan belə görünür ki, suyun təmizlənməsi layihəsi də yaxşı layihədir. Suyun asanlıqla və məqbul qiymətlərlə daşınması üçün əlverişli üsulların işlənilib hazırlanması ilə layihə daha səmərəli olardı və daha çox gəlir yaradardı. İlk planlaşdırmaya daxil edilmiş bu cür daha uzunmüddətli artım məqsədini görmək yaxşı olardı. İcma yolu kənd infrastrukturuna BP-nin verdiyi töhfələrə maraqlı bir misal oldu.

Səfərlər zamanı bizim bir ərzaq istehsalı müəssisəsində bir neçə qadın benefisarla görüşümüz istisna olmaqla, Komissiya əsasən bu müxtəlif layihələrin təşkilatçıları ilə görüşdü. Gələcəkdə belə səfərlər zamanı daha çox benefisarla görüşmək çox yaxşı olardı. Ümumi bir qeyd kimi, Komissiya BP-yə həmçinin məsləhət görür ki, o öz proqramlarına qadınların inkişafda mühüm rolunu əks etdirən gender problemini nəzərə alan yanaşma və gender təhsili komponentini daxil etsin.

BP-nin icma proqramları Azərbaycan icmalarına və inkişafa verilən dəyərli bir töhfədir. Komissiya bu töhfəni etiraf edir və buna görə BP-ni alqışlayır. Lakin biz həm də icmaların əsl müstəqillik əldə etməsinə kömək etməyə səy göstərdiyinə görə BP-yə öz öhdəliyinə sadıq qalması və daha da irəli getməyi məsləhət görürük. Bu işdə BP-nin çəkdiyi xərc faktiki olaraq nisbətən az olsa da, onun icmaların həyatına və BP-nin nüfuzuna çox böyük təsiri ola bilər.

BP-nin Azərbaycan cəmiyyəti ilə əlaqəsi

BP Azərbaycan cəmiyyəti ilə davamlı olaraq saxladığı əlaqəyə, eləcə də makroiqtisadi analize və "Biznesə İmkan Yaradan Mühit Layihəsi" üzrə hökumətlə əməkdaşlığa görə təqdire layiqdir. Komissiya xüsusilə biznes jurnalistikası üzrə təlimə və Təşkilatlararası Təhlükəsizlik Komitəsi forumuna BP tərəfindən göstərilən dəstək vasitəsilə həyata keçirilməsi davam edən işi təqdir edir. Çıraq Neft Layihəsi üzrə Ətraf Mühitə və Sosial Təsirin Qiymətləndirilməsi icma əməkdaşlığını özündə yaxşı əks etdirmişdir.

BP tərəfindən Komissiyaya təqdim edilən materiallardan belə görünür ki, şirkət 2009-cu ildə vətəndaş cəmiyyəti təşkilatları ilə digər qruplarla müqayisədə daha az əlaqə saxlayıb. Biz BP-ni QHT-lər və digər vətəndaş cəmiyyəti qrupları ilə müntəzəm və açıq iclaslar keçirilməsini təmin etməyə çağırırıq. Təklif edirik ki, BP və QHT-lərin gündəliyi və müzakirə vaxtı kiçik işçi qrupları tərəfindən öncədən müəyyənləşdirilmiş müxtəlif təqdimatlarını əhatə edən dialoq formasında illik iclası keçirilsin ki, bu da gündəliyi sadəcə olaraq BP tərəfindən deyil, müştərək şəkildə qət edilmiş bir fəaliyyət olsun. Biz, eləcə də, BP-ni makro-iqtisadi analizdə və siyasətin müəyyənləşdirilməsində vətəndaş cəmiyyətinin analitik mərkəzlərinə BP-nin hökumətlə əlaqəsində olduğu kimi, kömək etməyə təşviq edirik. Vətəndaş cəmiyyəti açıq, rəqabətli və effektiv biznes mühitinə qiymətli töhfə verir. BP Azərbaycanda QHT-lərin inkişafına dəstək vermək üçün imkanlar aramalıdır və ola bilsin ki, bunu tədqiqatlara və ya hüquqi məsləhətlərə dəstək verməklə etmək olar.

Komissiya BP-ni əlaqə saxlamağın, məlumat vermənin və dinləmənin yeni imkanlarını nəzərdən keçirməklə, vətəndaş cəmiyyətinin nümayəndələri ilə daha geniş əlaqə və dialoq aparmağı özünə məqsəd qoymağa çağırır.

Nəticə

Komissiyanın rolu qarşıya yeni məqsədlər qoymaq, məsləhətlər vermək və əminliyi təmin etməkdir. Nisbətən qısamüddətli yoxlama əsasında və nisbətən qısa həcmli hesabatda əlbəttə ki hər məsələni, yaxud hətta bir çox məsələləri əhatə etmək qeyri-mümkündür. Bunun nəticəsində Komissiyanın hesabatları hazırda görülən bir çox təqdirəlayiq işləri qeyd etmir. Biz çalışırıq ki, diqqəti davamlı yaxşılaşma üzərində cəmləyək.

Bu il Komissiyaya xüsusi təsir bağışlayan məsələlər sırasında icma layihələrinin insanların həyatına təsiri, Səngəçal icmalarında həyata keçirilən "Sağlamlığa Təsirlərin Qiymətləndirilməsi" və BP-nin yerli adamların işə götürülməsi və yerli ehtiyatlardan istifadəsində nail olduğu və indi də davam edən irəliləyiş olmuşdur. BP bu Komissiyayı yenidən təyin etmişdir və onu dəstəkləmək üçün çox iş görür ki, bu da özlüyündə BP-nin şirkətdənkənar müdaxiləyə və şərhlərə açıq olduğunu göstərən yaxşı bir əlamətdir.

Əminlik məsələsinə gəlincə, Komissiya inanır ki, BP özünün icma layihələri, insan haqlarına riayət etməklə şirkətdaxili təhlükəsizliyi idarə etməsi, yerli adamların işə götürülməsi və yerli ehtiyatlardan istifadəsi ilə yaxşı bir iş görür. Məsləhət və çağırışlara gəlincə, biz artıq onlardan bir neçəsini bu hesabatın səhifələrində təklif etmişik və onların xülasəsini aşağıda veririk.

Biz yenə də inanırıq ki, BP ümumilikdə Azərbaycan cəmiyyətinə faydalı töhfə verir.

Biz hazırda həll olunması məsələləri aşağıdakı sahələrdə görürük:

BP-nin öz strategiyasında bəyan etdiyi kimi **icmalara imkanların və səlahiyyətlərin verilməsi**. Lakin biz bu məsələyə BP-nin sadəcə olaraq maliyyə baxımından geri çəkilməsi kimi yox, əsl səlahiyyətlərin verilməsi kimi baxırıq. BP bacarıqların yaradılması və idarəetmə də daxil olmaqla davamlı inkişaf konsepsiyasını qəbul edir və başa düşür. Bunlara isə inkişaf etmək üçün dəstək lazımdır. Doğrudan da, ənənəvi icma layihələrinin həyata keçirilməsindən çətindir və vətəndaş dəstəyi və təhsil tələb edir. Təklif edirik ki, BP vətəndaş fəallığı, hüquq məsləhəti və məsləhət xidmətlərinə dəstək vermək imkanlarını nəzərdən keçirsin. Biz sosial xərcləri bundan sonra azaltmağı ona görə məsləhət görmürük ki, bu xərclər nisbətən kiçikdir və əhəmiyyətli təsire malikdir və Azərbaycandakı icmaların isə inkişafa hələ də ehtiyacı vardır. Biz diqqətin kənd təsərrüfatı, su/sanitariya və təhsil üzərində cəmlənməsini təqdir edirik. Təklif edirik ki, bura sağlamlıq və peşə təliminin də daxil edilməsi məsələsinə baxılsın - sağlamlığı ona görə ki, Azərbaycanın makro göstəriciləri bu sahənin inkişaf etdirilməsinə ehtiyac olduğunu göstərir və peşə təlimini ona görə ki, belə təlim bacarıqların yaradılmasına kömək edir.

Bizə belə gəlir ki, **vətəndaş cəmiyyəti ilə əlaqə** elə bir vaxtda zəifləyib ki, vətəndaş cəmiyyətinin özü məhdudlaşdırılıb. Vətəndaş cəmiyyətinə dəstək verməkdə öz fəaliyyətini artırmağı BP-yə məsləhət görürük.

Könüllü Prinsiplərin (KP) yerinə yetirilməsinin şirkətdənxaric monitorinqi, qəzalara qarşı əməkdaşların ehtiyatlı olmaq öhdəliklərini dəqiq şəkildə

hazırlamaq və qanunun aliliyi təşəbbüslərinə dəstək vermək üçün yeni yollar aramaqla **insan haqları ilə vəziyyətin pisləşməsinin** müxtəlif yollarla mübarizə aparılması.

BP-nin nüfuzunu daha da genişləndirməklə **korrupsiyaya qarşı mübarizə aparılması**. BP-yə məsləhət görülür ki, o, özlərinin audit edilə bilən davranış kodeksləri olan və düzlüyü və təmizliyi ilə tanınan təchizatçıların “ağ siyahısı”nı tutmaqla təchizatçıların özəyinin yaradılması işini gücləndirsin.

Əməliyyatların təsirlərinin idarə olunmasının davam etdirilməsi - xüsusilə Səngəçaldə, çünki oradakı icmalara BP-dən də əlavə başqa sənaye sahələri təsir göstərdiyindən, məsləhət görürük ki, BP həmin icmaların sağlam gələcəyini idarə etməyə xidmət edən sektorlararası və çoxsaylı biznes proseslərinin hazırlanmasına kömək etsin. BP eləcə də Meksika körfəzində baş vermiş qəzadan nəticə çıxarmalı və böyük qəzaların öhdəsindən gəlmək üçün özünün və səlahiyyətli orqanların fəvqəladə hallar üçün planlarını sınaqdan keçirməlidir.

Gördüklərimiz bizi əmin edir ki, BP Azərbaycanda sosial təsire ciddi əhəmiyyət verməkdə davam edir. Biz BP-nin sosial sahəyə sərmayə qoymaq strategiyasını dəstəkləyirik, lakin sosial sahəyə vəsait qoymaqla və iştirakla icmaların əsl müstəqilliyə nail olmasının vacibliyini vurğulayırıq. Məsləhət görürük ki, BP böhran vəziyyətlərində cavab tədbirləri imkanlarının lazımı səviyyədən artıq olmasını təmin etsin, vətəndaş cəmiyyəti ilə əlaqələri gücləndirsin, korrupsiyaya qarşı təcrübələri yaxşılaşdırmaqda irəli getsin və insan haqlarına və qanunun aliliyinə dəstək vermək üçün aydın planlar işləyib hazırlasın.

ASTK-nin görüşü üçün materialların hazırlanmasında əməyi olan, bizə təqdimatlar edən və suallara cavab verən bütün BP əməkdaşlarına təşəkkürümüzü bildiririk. Sizin səyləriniz Komissiya üçün olduqca faydalı oldu. Ümid edirik ki, bu hesabat da BP üçün eyni dərəcədə faydalıdır.

Qoşma – ASTK-nın üzvləri

Deyvid Rays

Sədr

Müstəqil məsləhətçi və Böyük elmi işçi, Kembric Universiteti,
Davamlı inkişafa rəhbərlik proqramı

Fərda Əsədov

İcraçı Direktor, OSİ-Azərbaycan

Sədaqət Qəmbərova

Direktor, Əmək münasibətləri

Fikrət Cəfərov

Direktor və Sədr, Davamlı İnkişaf Cəmiyyəti

Vasif Mövsümzadə

Tələbə, Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti

Rəna Səfərəliyeva

İcraçı Direktor, Transparency Azərbaycan

Qer Smit

Foley Hoag LLP